

Fargeundersøkelse av to gipstak fra 1600-tallet

Av Niels Gerhard Johansen

Gipstakene «De fire verdensdeler» og «De syv dyder» fra 1660-tallets Kristiania hadde hengt i den gamle museumsutstillingen Bysamlingen i 100 år, da de sommeren 2018 skulle klargjøres for «nye 100 år» i den kommende basisutstilling «TIDSRUM 1600–1914». Generelt sett var begge takene i overveiende god stand, men dels på grunn av tilstøtende overflate og dels lokale problemer med revnedannelser og avflassing av maling, var det nødvendig å rense bort maling påført av museet etter oppsetningen i 1918.

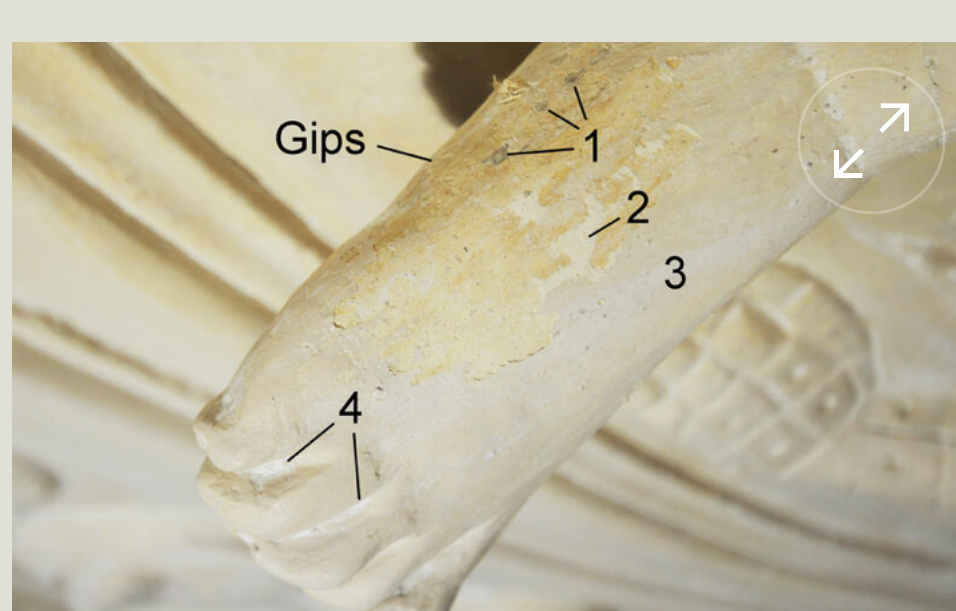
Fjerning av de sekundære malingslagene åpnet opp for at det som måtte være bevart av eventuelle eldre historiske malingslag kunne undersøkes og dokumenteres. Forventningene var lave ettersom gipstak tradisjonelt har vært malt med kalkmaling eller limfarge, som med mellomrom har vært vasket ned før ny maling ble påført. I dette tilfelle hadde takene attpåtil vært demontert og mest sannsynlig blitt renset før gjenoppsetningen på museet.

Områder med avflassing av malingslaget i området rundt hodet til figuren «Europa». Foto: Niels Gerhard Johansen / Norsk Folkemuseum

Undersøkelsen viste da også bare fragmenter under de to heldekkende hvite malingslag som lå ytterst. At begge de to ytterste lagene var påført på museet, kunne ses ved at de dekket skjøtene mellom de sammensatte gipselementer. Fragmentene som ble avdekket, stammet fra minst to malingslag; fargede fragmenter innerst på gipsen og derover fragmenter av et hvitt lag. I alt fire ulike malingslag.

Ytterste lag (lag 4) er en lettøselig limfarge. Den er nesten vasket bort på bildet og ses bare i fordypningene. Lag 3 er det første lag påført etter monteringen på museet og er antakelig en kalkfarge. Lag 2 er rester av en gulnet hvit kalkfarge, som med all sannsynlighet er den lyse fargen man ser på svart/hvit-fotografiene av «De fire verdensdeler» der det hang opprinnelig i Kongens gate 5 i Oslo-kvadraturen. At lag 2 fremstår som rester bekrefter at taket ble renset før gjenoppsetningen. Innerst på gipsen ses det rester av farget kalkfarge (lag 1), og funnet av disse rester ga håp om at gipstakenes opprinnelige fargesetting kunne avsløres.

Utsnitt av foten til «America» med de fire lag som ble funnet. Foto: Niels Gerhard Johansen / Norsk Folkemuseum

Rester av lag 1 på hhv. kuleform og kantornamentikk ved kantmotivet mellom «Africa» og «America». Mørk olivenbrun på kuleformen og lys olivengrønn på kantornamentikken. Foto: Niels Gerhard Johansen / Norsk Folkemuseum

Rester av lag 1 på sirkulær profilkant rundt «Africa» med lys olivengrønn kulør. Foto: Niels Gerhard Johansen / Norsk Folkemuseum

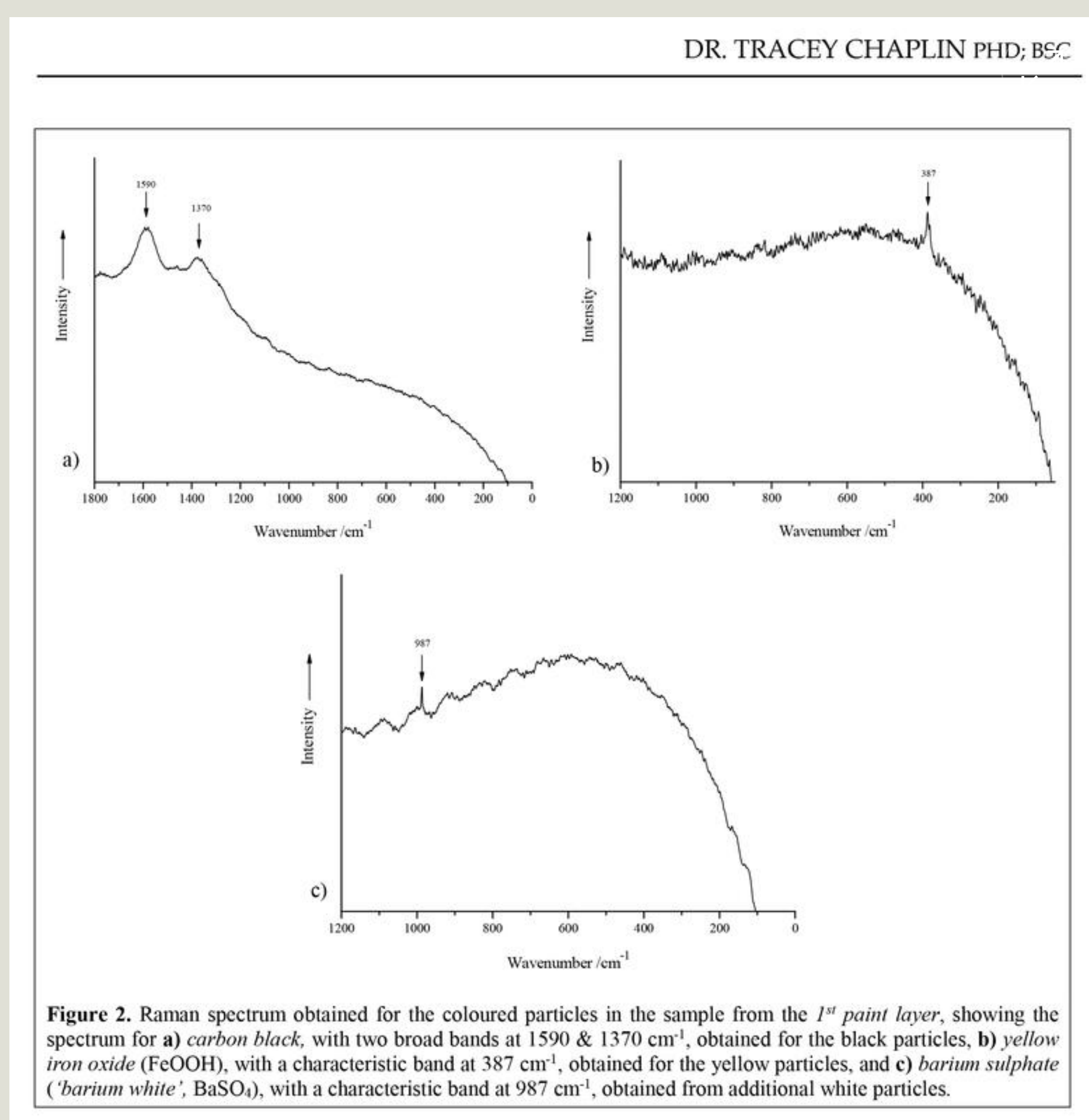

Rester av lag 1 med en gulbrun (svak rødlig) kulør på benet til et av de fire englebarn i sentermotivet. Foto: Niels Gerhard Johansen / Norsk Folkemuseum

Rester av lag 1 på fruktspisende ape mellom «Asia» og sentermotivet. Også her er kuløren lys olivengrønn. Foto: Niels Gerhard Johansen / Norsk Folkemuseum

For å stadfeste bindemiddelstypen ble det utført FTIR-spektroskopi av malingslagene – en analysemetode som bruker infrarød stråling til å identifisere grunnstoffene i det undersøkte materiale. Resultatet bekreftet at de innerste tre lagene baserte seg på tradisjonell kalkfarge. I tillegg kunne det identifiseres enkelte pigmenter i lag 1 som trekullsort, jernoksid (okergul) og bariumsulfat (hvitt). Det knytter seg noe usikkerhet til prøvene ettersom fargefragmentene var tynne og vannløselige og derfor vanskelig å avdekke, samt å separere for analysering. Funnet av pigmenter bekrefter imidlertid at takene har vært fargelagt.

Resultatet av pigmentanalysen for lag 1, utført av Dr. Tracey Chaplin i England

Store deler av gipstakene hadde ingen spor etter farge og det er sannsynlighet for at flere tidligere lag er vasket vekk. Det setter spørsmålsteget ved om de funne fargespor (lag 1) er opprinnelige eller stammer fra en senere oppmaling. Skal man dømme ut fra fargeholdningen, som består av dempede kulører, vil lag 1 heller kunne dateres til siste halvdel av 1800-tallet enn 1600-tallets barokke palett av kraftige og rene farger. Funnet av Bariumsulfat støtter dette, for det hadde sin store utbredelse nettopp i siste halvdel av 1800-tallet.

Undersøkelsen førte altså ikke til en tydelig avsløring av barokktakenes opprinnelige fargesetting slik vi håpet på, men fargesporene er betydelige og selv om de kanskje stammer fra en senere periode, er de uansett med til å støtte oppfattelsen av at gipstakene opprinnelig har vært polykrome – og sannsynligvis ganske så fargerike.

Niels Gerhard Johansen er malerikonservator i Konserveringsavdelingen ved Norsk Folkemuseum.

Den digitale MUSEUMSBulletinen 2020
Nr. 92 © Norsk Folkemuseum 2020 ISSN 1592-3672

